

ОБИГ ПЕСТИЦИДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

PESTICIDE TURNOVER IN AGRICULTURE OF UKRAINE AS THE OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

Кравцова К.М.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри публічно-правових дисциплін

Білоцерківського національного аграрного університету

У статті визначено та узагальнено проблеми обігу пестицидів у сільському господарстві як окремого об'єкта адміністративно-правового регулювання, окреслення його особливостей та складових. Особливостями обігу пестицидів як об'єкта адміністративно-правового регулювання є необхідність застосування державного впливу на суспільні відносини, пов'язані з зазначеним об'єктом, а також функціонування специфічного адміністративно-правового механізму його регулювання.

Ключові слова: пестициди, адміністративно-правове регулювання, обіг пестицидів, об'єкт адміністративно-правового регулювання обігу пестицидів, законодавство.

В статье определены и обобщены проблемы оборота пестицидов в сельском хозяйстве в качестве отдельного объекта административно-правового регулирования, определение его особенностей и составляющих. Особенности обращения пестицидов как объекта административно-правового регулирования является необходимость применения государственного воздействия на общественные отношения, связанные с обозначенным объектом, а также функционирование специфического административно-правового механизма его регулирования.

Ключевые слова: пестициды, административно-правовое регулирование, оборот пестицидов, объект административно-правового регулирования оборота пестицидов, законодательство.

The paper summarizes the problems identified and circulation of pesticides in agriculture as a separate object administrative regulation, outlining its features and components. The specific features of the object as pesticides administrative regulation is the need for government influence on social relations associated with the specified object and operation of specific administrative law of regulation.

Key words: pesticides, administrative regulation, circulation of pesticides object of administrative and legal regulation of pesticides legislation.

Постановка проблеми. У контексті проведення адміністративної реформи на сучасному етапі серед питань, що актуалізуються, постають проблеми визначення обігу пестицидів у сільському господарстві як окремого об'єкта адміністративно-правового регулювання, окреслення його особливостей та складових. Особливостями обігу пестицидів як об'єкта адміністративно-правового регулювання є необхідність застосування державного впливу на суспільні відносини, пов'язані з зазначеним об'єктом, а також функціонування специфічного адміністративно-правового механізму його регулювання.

Стан дослідження. Учені всього світу наполегливо працюють над розробкою більш безпечних засобів захисту рослин, але використання хімічних засобів на найближчий час залишається одним із головних у захисті рослин від шкідників. Тому в таких умовах важливим завданням спеціалістів аграрного сектору є опрацювання всіх можливих прийомів, спрямованих на запобігання і зменшення негативної післядії препаратів, які застосовуються в сільському господарстві. Таким чином, запобігання забрудненню навколишнього природного середовища хімічними засобами є однією з надважливих проблем сучасного інтенсивного землеробства [1, с. 394].

В Україні останнім часом використання хімічних засобів у сільському господарстві не відповідає ви-

могам агрономічної і зоотехнічної наук: не удобрюється за науковими рекомендаціями площа під сільськогосподарськими культурами, не забезпечується збалансованість раціонів годівлі тварин за необхідними поживними речовинами, що не дає змоги повністю використовувати потенціальні виробничі можливості сільськогосподарських підприємств і забезпечувати необхідну конкурентоспроможність їх продукції [2, с. 101].

Виклад основного дослідження. Відповідно до статті 1 Закону України «Про пестициди та агрохімікати»: «Пестициди – токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих організмів, внаслідок діяльності яких вражаються рослини, тварини, люди і завдається шкода матеріальним цінностям, а також гризунів, бур'янів, деревної, чагарникової рослинності, засмічуючих видів риб.

Агрохімікати – органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості рослинницької продукції» [3].

Отже, можна зробити висновок, що пестициди – токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин

хімічного чи біологічного походження, які застосовуються для знищення шкідливих організмів, а агрохімікати – добрива, хімічні меліоранти, які застосовуються для підвищення врожайності та якості продукції рослинництва сільськогосподарського виробництва. І ті, й інші застосовуються для поліпшення умов сільськогосподарського виробництва та його інтенсифікації. Однак агрохімікати, як видно з визначення, застосовуються в переважній більшості для рослинництва.

Етимологічно слово «пестициди» (від лат. *pestis* – зараза, *caedo* – вбиваю) – хімікати, використовуються в сільському господарстві і садівництві для боротьби зі шкідниками (шкідливими або небажаними мікроорганізмами, рослинами і тваринами) [4, с. 123]. Під ключовим поняттям «пестициди» О.А. Слєпенкова розуміє хімічні або біологічні препарати, які використовуються для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, засмічуванням рослин, шкідниками сільськогосподарської продукції, що зберігається, побутовими шкідниками і зовнішніми паразитами тварин, а також для регулювання росту рослин, переджнивного видалення листя (дефоліанти), переджнивного підсушування рослин (десиканти) [5, с. 4]. Пестициди включають також протраву для насіння, репеленти – засоби, що відлякують шкідливих комах, кліщів, ссавців і птахів, аттрактанти – речовини для членистоногих з тим, щоб їх потім знищити або виявити локалізацію, хімостерилізатори – препарати, які не вбивають комах, гризунів, кліщів, але викликають у них безпліддя. Існують пестициди і комплексної дії [5, с. 5].

Враховуючи загальне поняття «обіг» та положення Закону України «Про пестициди та агрохімікати», поняття «обіг» доцільно вживати щодо адміністративно-правового регулювання пестицидів. Адміністративно-правовий аспект регулювання обігу пестицидів полягає в тому, щоб за допомогою адміністративно-правових заходів, методів, способів унеможливити та запобігти заподіяння шкоди від застосування пестицидів, а у разі її виникнення – притягнути винних осіб до адміністративної відповідальності. Тому прийнятним є розглядати обіг пестицидів як адміністративно-правову категорію. Виходячи із зазначеного, пропонуємо визначити поняття «обіг пестицидів» в його адміністративно-правовому аспекті.

Об'єктом правового регулювання є економічні, політичні, соціальні, національні, майнові суспільні відносини. Слід відзначити, що розгляд об'єкта адміністративно-правового регулювання під кутом зору управлінських відносин є традиційним в адміністративно-правовій науці [6, с. 18–25].

Об'єкт управління, вважають автори, може здійснювати вплив на довкілля у двох напрямках: «від природи до людини» (вилучення природних ресурсів) і «від людини до природи» (забруднення навколишнього середовища). Вплив на навколишнє середовище є кінцевим продуктом діяльності об'єкта управління. [7, с. 155].

Об'єкти адміністративного права поділяються на: нематеріальні особисті блага людини – життя і

здоров'я, честь і гідність, недоторканність, безпеку, свободу пересування та ін.; матеріальні – предмети матеріального світу, створені природою або людиною (наприклад, національні заповідники, державні або такі, що мають стратегічне значення, підприємства, радіоактивні та інші небезпечні речовини; дороги, мости, парки, бібліотеки, державні навчальні заклади тощо); цінні папери, офіційні документи – національна грошова одиниця, валюта, паспорти, дипломи, сертифікати, лотерейні білети та ін.; продукти духовної та інтелектуальної творчості (твори літератури, мистецтва, живопису, музики, наукові винаходи і раціоналізаторські пропозиції, корисні моделі тощо); дії суб'єктів адміністративно-правових відносин, коли суб'єкт чи об'єкт публічного управління має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання певних дій). [5, с. 4].

М.В. Цвік під об'єктом правовідносин розуміє матеріальні або нематеріальні блага, заради одержання, передачі або використання яких виникають права і обов'язки учасників правовідносин [8, с. 344]. Об'єкти правовідносин – це ті явища (предмети) навколишнього світу, на які спрямовані суб'єктивні юридичні права і обов'язки [9, с. 153]. С.В. Ківалов зазначає, що об'єктом адміністративних правовідносин є: поведінка, воля, свідомість, матеріальні цінності, нематеріальні блага та ін. [10, с. 66].

Отже, об'єктом адміністративно-правових відносин можуть бути матеріальні та нематеріальні блага суб'єктів різноманітних правовідносин, а також дії суб'єктів адміністративно-правових відносин.

Спираючись на вищевикладені загальнотеоретичні положення, об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві слід вважати суспільні відносини у цій сфері, врегульовані нормами чинного законодавства. Об'єктами адміністративно-правових відносин є явища (предмети) матеріального і духовного світу, матеріальні і нематеріальні блага, здатні задовольнити потреби суб'єктів – учасників сфери обігу пестицидів у сільському господарстві. Коло об'єктів адміністративно-правових відносин у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві окреслюється інтересом його учасників. Тим самим характеристика об'єкта визначається суб'єктивними правами учасників, при чому обов'язковому врахуванню підлягає їх інтерес.

Викладене дає підстави зробити висновок про те, що об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві є адміністративно-правові відносини з приводу виробництва, державної реєстрації, закупівлі, рекламування, транспортування, зберігання, торгівлі, застосування або ж утилізації, знищення, знешкодження пестицидів.

Отже, обіг пестицидів у сільському господарстві виступає специфічним об'єктом адміністративно-правового регулювання, який має важливе значення для розвитку української економіки та продовольчого забезпечення населення. Однак, необхідно зазначити, що до цього часу ні в науковій літературі, ні

в законодавстві не існує чіткого визначення терміну обігу пестицидів у сільському господарстві, що безперечно впливає на його адміністративно-правове регулювання, на весь механізм державного впливу в галузі сільського господарства.

Поняття обігу пестицидів у сільському господарстві є, як бачимо, багатоплановим і може розглядатися в науковому, економічному та правовому аспектах. Тому поряд з дефініцією «обіг пестицидів у сільському господарстві» доцільно розглянути і інші поняття, які мають бути визначеними у сфері використання пестицидів: захист рослин, фітосанітарний стан, шкідники, шкідливі організми, методи і засоби захисту рослин, паспортизація об'єкта, регламенти застосування, технічні засоби застосування пестицидів, фальсифіковані пестициди, сертифікат відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, сертифікат про дотримання регламентів застосування пестицидів.

Відповідно до Закону України «Про пестициди та агрохімікати»: технічні засоби застосування пестицидів і агрохімікатів – спеціальні машини, механізми та пристрої для обробки об'єктів пестицидами та внесення органічних і мінеральних добрив; паспортизація об'єкта – документальне засвідчення наявності належних умов для роботи з пестицидами і агрохімікатами; захист рослин – комплекс заходів щодо попередження, зменшення втрат врожаю сільськогосподарських культур від шкідників, хвороб і бур'янів [3].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про захист рослин»: шкідники – види тварин (комахи, кліщі, мікроорганізми, нематоли, гризуни), здатні заподіяти шкоду рослинам, чагарникам, деревам, продукції рослинного походження, збитки від якої економічно доцільно відвернути; шкідливі організми – шкідники, збудники хвороб і бур'яни; фітосанітарний стан – сукупність шкідливих організмів, рівень їх чисельності, інтенсивності розвитку та потенційної загрози; методи захисту рослин – способи, за допомогою яких здійснюється захист рослин (організаційно-господарські, агротехнічні, селекційні, фізичні, біологічні, хімічні та інші); засоби захисту рослин – препарати, які вміщують одну або декілька діючих речовин і використовуються з метою захисту рослини або продукції рослинництва від шкідливих організмів та знищення небажаних рослин або окремих частин рослин; сертифікат відповідності сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження щодо вмісту в них залишко-

вої кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів – разовий документ, що підтверджує стан партії сільськогосподарської продукції та сировини рослинного походження щодо вмісту в них залишкової кількості пестицидів, агрохімікатів та важких металів, з обов'язковим зазначенням результатів лабораторних досліджень; сертифікат про дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження – разовий документ, що підтверджує стан дотримання регламентів застосування пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин) у сільськогосподарській продукції та сировині рослинного походження [11].

Отже, обіг пестицидів у сільському господарстві виступає специфічним об'єктом адміністративно-правового регулювання, який має важливе значення для розвитку української економіки та продовольчого забезпечення населення.

Висновки. Дослідивши проблеми обігу пестицидів у сільському господарстві як окремого об'єкта адміністративно-правового регулювання можна зробити такі висновки.

Запобігання забрудненню навколишнього природного середовища хімічними засобами є однією з важливих проблем сучасного інтенсивного землеробства.

Пестициди – токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, які застосовуються для знищення шкідливих організмів, а агрохімікати – добрива, хімічні меліоранти, які застосовуються для підвищення врожайності та якості продукції рослинництва сільськогосподарського виробництва. І ті, й інші застосовуються для поліпшення умов сільськогосподарського виробництва та його інтенсифікації. Однак агрохімікати, як видно з визначення, застосовуються в переважній більшості для рослинництва.

Об'єктом адміністративно-правових відносин можуть бути матеріальні та нематеріальні блага суб'єктів різноманітних правовідносин, а також дії суб'єктів адміністративно-правових відносин.

Об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері обігу пестицидів у сільському господарстві є адміністративно-правові відносини з приводу виробництва, державної реєстрації, закупівлі, рекламування, транспортування, зберігання, торгівлі, застосування або ж утилізації, знищення, знешкодження пестицидів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сакаджи К.Б. Деякі еколого-правові аспекти застосування хімічних засобів захисту сільськогосподарських рослин / К.Б. Сакаджи // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю створення юридичного ф-ту НУБіП (Київ, 19-20 трав. 2011 р.). – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2011. – С. 394-396.
2. Джигерей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: навч. посіб. / В.С. Джигерей. – К.: Знання, 2006. – 319 с.
3. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 року № 86/95-ВР [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України.
4. Бойчук Ю.Д. Екологія і охорона навколишнього середовища : навч. посіб. [для вищ. навч. закл.] / Ю.Д. Бойчук, Е.М. Солошенко, О.В. Бугай. – 4-е вид., випр. і допов. – Суми: Університетська книга, 2007. – 315 с.

5. Слепенкова О.А. Коментарий к Федеральному закону от 19 июля 1997 г. № 149-ФЗ «О безопасном обращении с пестицидами и агрохимикатами». / О.А. Слепенкова. – Система ГАРАНТ, 2011. – 80 с.
6. Коваль Л. Адміністративне право України / Л. Коваль. – К. : Основи, 1994. – 154 с.
7. Екологічне управління: підруч. / [В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.]. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
8. Загальна теорія держави і права: підруч. / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х.: Право, 2002. – 429 с.
9. Алехин А.П. Административное право Российской Федерации: учеб. – М.: ИКД “Зерцало-М”, 2001. – 595 с.
10. Ківалов С.В. Адміністративне право України: [навч.-метод. посіб.] / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла. – 2-е вид., перероб. і допов. – Одеса: Юрид. літ., 2002. – 312 с.
11. Про захист рослин: Закон України від 14 жовт. 1998 року № 180-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 50–51. – 310 с.